

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 8. Kozoperska. 1845.

List 41.

Krajnskih učencov pesim o začetku šolskiga leta.

Serdea nikak nedajmo tujini,
Dužni smo sve davat domovini, —
Ova mati nas je odgojila,
Njezin je naš život, bratjo mila!
(Grof Janko Draškovič).

Adijo spet deželni pragi!
O dnevi svetiga Mihela!
Je zopet ajda dozorela:
Na noge, součenci dragi!

Recimo še posledni „z Bogam“
Očetu, materi, sestricam,
Domačim vertu in ravnicam,
Potokam bistrim, tihim logam;

In prot' Ljubljani jo zavimo,
Ze je odperto učiliše,
Apol ljubljencov svojih iše,
Mi smo izvoljeni, — hitimo!

Pozdrav'mo zopet drage stene,
Kjer vir nam teče učenosti,
Se pota kažejo modrosti,
Umetnosti visoke cene.

Uči nas, moramo spoznati,
Postava šolska modro dana:
Tevtona glase in Rimljana,
In aoriste Gerka pregibati;

Verh tega mnog si perzadeva
Okroglo talijansko znati;
Fransé le koljkej ponosljati,
Učenc si verli v čast peršteva:

Le Krajne malo znan' glasovi
So nam, čeprav nas je rodila,
Nas z lastnim mlekam oddojila,
Čeprav smo pravi nje sinovi. —

Lahko prebiramo gramatko,
Ptujinov in učmó se radi,
Kakó se njih beseda gladi;
Težko beremo krajnsko pratko! —

Ozri na druge se narode,
Lej! sledniga pred drugim mika
Le govor lastniga jezika,
Le domorodne šege, zgode. —

Zatorej, bratje! se med prave
Li smemo domorodce šteti,
Ak nočemo si perzadeti,
Učit' slovensine se prave?

Dovelj je sredstev, součenci:
Imamo krajnsne učenika,
Novice lastniga jezika;
Ne bód'mo domorodni lenci! —

To ne! vsi terdno obljubimo:
Domači jezik gladko znati,
Reči slovenske prej čmo brati,
In potlej klasike berimo!

Za Ferdinanda pa molimo:
Naj Bog ohran' še pozne leta
Ga Krajni miliga Očeta,
Za Ferdinanda vsi molimo! —

O. učenc modroslovja.

Peč z železno cevjo, ki dve izbi ogréva.

Zima se približuje, in kakor se kaže, bo kmalo treba za dobro peč skerbeti. Ne kèsam se poskušnje, od ktere sim vam že vlni pravil, in ktero posebno vsim tistim priporočim, ki imajo močirne in merzle stanovanja; prepričali se bodo, kako dobrotljiva je peč z železno cevjo, posebno kjer se le ena izba z njo ogréva. Peč, dokler je kaj goraka, zdolaj per dušku zmirej merzlo sapo požira, zgoraj pa verh temena, prepečeno vročo od sebe daja, ktera se naglo po celi izbi razširja. Naši bravci vedó, de je merzla sapa bolj stisnjena, zatorej težje od gorke, in de se zato le bolj per tleh derži; ogréta pa bolj raztéggnjena, zatorej lažje od merzle, vselej per verhu po izbah plava.

Per meni imenovana peč sicer dve izbi ogréva, pa sim vonder zadovoljen z njo. Zakaj zdolaj per dušku zmiraj požira merzlo sapo, zatorej tudi več

sogrete sape ali gorkote od sebe dati zamore, kakor navadna peč; pa tudi razbeljena cev od peči gori do stropa, po kateri vroča sapa v mojo izbo skozi pod ferči, veliko zraka ogréva in ogrétiga po družinski stanici razpošilja, in takó je gotovo, de se po tem takim lahko tudi nekoliko derv pervarje. Moja peč z železno cevjo je za kuho in za peko ravno takó perpravna, kakor popred, zatorej je ni potreba dosti nalaš kuriti, zunaj kadar nam Bog kak hud piš pošlje, in še takrat le bolj zavoljo zgornje izbe, v ktero burja hudo sili.

Tega pa bi jez, desiravno sim sam storil, ne svetoval vsakimu, de bi si dve stanici z železno cevjo ogrévati perzadeval, posebno kdor ima zgoraj veliko in visoko izbo; kjer se lahko navadna peč postavi, in kjer derv ne manjka. Desiravno je moja izba le dva pasa, dva in pol čevlja široka, dva pasa manj pol čevlja dolga, en pas in en čevlj

pa visoka, mi je imenovana peč vonder prepičlo gorkote dajala, dokler si nisim nadloge popravil, ki me je, posebno na nogah, stiskala. Merzla, težje sapa namreč se mi je obilno po tleh valila, in je bila nogam zoperna, in kadar je peč v družinski izbi vso merzlo sapo požerla, takó de je bilo zdolaj dosti gorkeji, kakor v moji, in kadar že v peči ni več gorelo, gorkote je pa vonder še v sebi imela, se je večkrat merzla sapa, kadar je bil zunaj hud piš, od zgoraj v cev vlivati jela, in je narobe zdolaj še več nepotrebno vročino napravljala, takó de je bilo treba večkrat zató okna zdolaj odpréti, de sim jez več gorkote gori dobil. Ta napaka me je silila, na popravo misliti. Znano mi je, kakó je kurjava po Majsnarjevi šegi napravljena, de se namreč per eni luknji gorka sapa napeljuje, per drugi nizeji pa merzla iz stanic nazaj v peč odpeljuje, zatorej sim tudi jez skozi pod še drugo luknjo predolbel, in skozi njo drugo, tri obilne palce široko železno cev per modelnicah peči doli pred dušik napeljal, po kateri zdaj merzla sapa práv bérhko od zgoraj doli kahlá, in takó se je gorkota za mojo izbo dobro popravila, kér zdaj peč smiraj kaj požirati dobiva, kar ogréto sapo iz cevi naprej goni; pa še boljši bo prihodnjič, kér sim nove zimske okna dobil, katerih pretečeno hudo zimo še nisim imel.

Marsikdo bo morebiti mislil (z čemur so me tudi nekteri prijatli že naprej strašili), de bi jez po ti napravi utegnul v nos kaj zoperniga dobivati, pa že iz lastne skušnje skozi 4 mesce vém, de moj nos nič zoperniga ne občuti, kér vse sorte dišave prijetne in neprijetne le k verhu pod strop silijo, in zatorej me je tudi skušnja izučila, de morajo luknje skozi strop okoli cevi terdó zamazane in zamazane biti. — De se pa nevarnost ognja popolnoma odverne, je dobro, okoli cevi, po kateri vroča sapa ferči, iz potegnjeniga železa rinko v luknjo stropa vdélati, ali pa jo z motram dobro obzidati.

Nekteri si perzadevajo, z manjšimi potroški svoje peči poboljšati. Za dve peči že vém, de jima je le edina ravna železna cev skozi pečni tlak in teme udélana. Taka naprava je sicer boljši, ko nič, takó dobra pa nikdar biti ne more, kakor je tista, ki nam jo je gospod Pajk oznanil, ktera ima práv za práv tri cevi, kakor je imenovanemu oznanilu priloženo risanje vsakimu bravcu pokazalo, in zgoranja počézna štirvoglata cev mora nar manj en čévelj široka, ne pa čez tri palce debala biti, ktero dve tanjki železni podloženi šini pod temenam nosite. (Moja ima en čévelj in tri palce širokosti, visokosti pa dva obilna palca.) Vzrok, zakaj mora takó široka biti, in de je še boljši, če jo peč še širji perpusti, si že vsak sam lahko misli.

Ljubljanski ključavničarski mojster Gašper Ahčín se je na Pajkovo obdelovanje vdal, de bo to koristno napravo z robo in zdelam vred za naprej 1 funt po 20 kr. dajal, kakor je že tudi meni storil.

Jur Plémél, beneficjat na Lozicah v Ipavi.

Pogovor od sadjoreje.

(Konec.)

U. Iz nič ni nič. Sej tudi mlada živina potrežbe potrebuje, predenj doraste in kej dobička da. Žrebeta moramo nar manj tri léta kermi, predenj je za vprégo, — in jez skozi in skozi terdim, de zdravo, zlahtno jabelčno drevó več dobička da, če petdesét lét stoji, kakor Cesarjev nar lépsi

konj, ako bi ravno toliko lét živel. Drevó okopati, bi le perve léta kakih pet minut na léto časa potrebovalo. Trave bi rés, če bi sto in sto dreves imeli in jih okopovali, precej potrátili; pri dvajsetih ali tridesetih ne znese čez koš trave, prinese pa nam zamore desét košev sadja.

Juri. Oni lepó drevje oskerbujejo; pa vunder tú in tam eno vsahne, kakó je to?

U. Starši tudi skerbno za zdravje otrok pazijo, in vsak umni človek se ogiblje vsiga, kar bi mu zdravje podkopálo; vunder smert tú in tam otroka pohlomasti, in ljudi razne starosti pokosi. Kmalo se človeku, kakor tudi drevesu, kaj naključí, kar ga pod koš spravi. Drevesu zamore kertnica ali kak drugi merčes korenine spodjésti, ali dobí kako rano, ktero nismo ročno zacelili, de se posuší i. t. d. Pri mojim drevji je pa morebiti tudi tó le napéno: Perve léta, ko sim z sadjorejo se začel pečati, sim dobival cepiče ali pelcarje nar zlahtnejšiga plemena, za cepljenje iz raznih in topléjših krajev od našiga; tem pa se naše bolj merzlo podnebje ni prileglo, in takó se te drevesca suše. Vunder pa, če ravno tú in tam eno odleti, ne bodem jenjal po mnozih skušnjah sadonosnic rediti. Saj tudi vas sto učencov učim, in znabiti, de se jih komaj desét izobrazilo bode, kakor želimo, vunder še zato šole ne bomo poderli.

Jakop. Po tem takim ne bo nikoli zlahtniga plemena sadje družih krajev pri nas rodílo?

U. Bo že, bo že; pa moramo drevje na naše ozračje (podnebje) poprej privaditi, kakor smo že mnogotere drevesa privadili. Ako iz bolj prijetniga kraja prinesen cepič na divjak včépim, iz tega čez eno ali več lét na družiga, in iz družiga na tretjiga prenêsem, bo tretje drevó stanovitno, kakor domače. Tode take skušnje ne gredó za kmeta, kateri želi hitro terdniga drevja si zarediti; temuč le za vertnarje, ki po širokim z drevjorejo se pečajo. Vam tedej svetjem, cepiče za cepljenje iz domačih odrašenih, rodovitnih in zlahtnih dreves jemati, in sadonosnice saditi po mojim poduku; takó bomo sčasama sadja zadosti imeli.

Tone. Rad bi enkrat dober jabelčnik pil; dozdej ga še nisim doletel.

U. Kadar bomo dosti zlahtniga sadja imeli, bo tudi dobriga mošta dovelj. Ravno práv me na mošt opomniš, ko nikoli taciga, in na visoko častitiga duhovniga gospoda, Franc Pirca, kateri zdaj deleč, deleč v Ameriki nevernike v kristijanstvo napeljujejo. Poznal sim jih na Belipeči gospod fajmoštra; prijazni so mi bili, zató jih poznejši v Pečah, kamor so se prestavili, z dvema gospodama obišem. Pernesó nam dva bokala pijače, in velijo pokusiti jo, ktero vino nam bi bolj dopadlo. Eno je bilo bélo, drugo visoko, višnjeve barve, in čisto kot sonce. Obá gospoda hvalita drugo vino, rekoč: Presneto je to dobra Bizelšina! Gospod fajmošter se pomuzijo in meni rekó: No Štajerc! naj ga tudi Oni pokusijo in naj mi povedó, na kateri gorici je ta kaplica rastla? Pokusim ga dvakrat — trikrat — potem še le rečem: Tega plemena še nisim tako dobriga pil. Težko ga je spoznati, de je okoli farovža na drevju rastlo. Gotovo je! so rékli. Pustili smo tertinjo in práv židane volje smo pri jabelčniku bili.

Gospod Pirc so tavžent in tavžent sadonosnic na Krajskim izredili in tudi bukvice od sadjoreje spisali, od katerih je nidavnej, drugi natis